

על לימוד וענווה – פנימיות וחיצוניות דף לימוד

שלום,

הערב נלמד סוגיה במסכת תענית שבמוקדה אחד מהסיפורים על רבי יהושע בן חנניה, זקן החכמים בדור שאחרי החורבן, ובת הקיסר – שברקע דיון על היחס בין הלומד לתורה והחכמה הנלמדים. מומלץ להיעזר בתרגום הסיפור לעברית במהדורת שטיינזלץ (עמוד 31 פסקה ב)

תענית דף ז עמוד א

1

אמר רבי חנינא בר אידי: למה נמשלו דברי תורה למים, דכתיב הוי (ישעיהו נה) כל צמא לכו למים - לומר לך: מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה. ואמר רבי אושעיא: למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו: במים, וביין, ובחלב. דכתיב הוי כל צמא לכו למים, וכתיב (ישעיהו נ"ה) לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב, לומר לך: מה שלשה משקין הללו אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה. כדאמרה ליה ברתיא דקיסר לרבי יהושע בן חנניה: אי, חכמה מפוארה בכלי מכוער! אמר לה: אביך רמי חמרא במני דפחרא. - אמרה ליה: אלא במאי נירמי? - אמר לה: אתון דחשביתו - רמו במאני דהבא וכספא. - אזלה ואמרה ליה לאבוה. רמיא לחמרא במני דהבא וכספא, ותקיף. אתו ואמרו ליה. אמר לה לברתיא: מאן אמר לך הכי? אמרה ליה: רבי יהושע בן חנניה. קרויהו, אמר ליה: אמאי אמרת לה הכי? - אמר ליה: כי היכי דאמרה לי - אמרי לה. -
והא איכא שפירי דגמירי! אי הוו סנו - טפי הוו גמירי.
דבר אחר: מה שלשה משקין הללו אין נפסלין אלא בהיסח הדעת, אף דברי תורה - אין משתכחין אלא בהיסח הדעת.

- מה המסר העולה מן הסוגיה? באיזו מידה ענווה היא תנאי ללימוד? האם תורה אכן מתקיימת רק שמי שדעתו שפלה?
- האם חכם לא יכול בעל תפיסה עצמית חיובית?
- האם הסיפור מדבר על כיעור פיזי? למה הכוונה כיעור?

עוד חיצוניות ופנימיות

2

הסוגיה משווה את דברי תורה למים, חלב ויין – האמנם שלוש המשקים דומים זה לזה? עיינו בדברי רבא – האם הם מתאימים לתפיסת רבי יהושע או בת הקיסר?

שמות פרק כה: ו

עָשׂו אַרְוֹן עֲצֵי שֵׁטִים... וְצִפְיֵת אֹתוֹ זָהָב טְהוֹר מִבֵּית וּמְחוּץ תִּצְפְּנוּ וְעֲשִׂיתָ עָלָיו זָר זָהָב טָבִיב:

תלמוד בבלי מסכת יומא דף עב עמוד ב **תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף טז עמוד ב**
מבית ומחוץ תצפנו אמר רבא: כל תלמיד חכם שאין ...חכמות בחוץ תרנה - כדרבא. דאמר רבא: כל העוסק
תוכו כברו - אינו תלמיד חכם. בתורה מבפנים - תורתו מכרזת עליו מבחוץ.

מדרש איוב (בית מדרשות) לט, פרק כח פסוק יז

לא יערכנה זהב וזכוכית ותמורתה כלי פז – אמר ר' הושעיא למה נמשלו דברי תורה לזכוכית? לומר לך כל זמן שאדם נותן בהם דבש או יין או שמן או חלב מיד הם נראים מבחוץ כך דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שתוכו כברו

הפירוש 'כלי יקר על תרוה' אינו ידעו בדורנו אבל זכה לפופולריות רבה במהלך הדורות בגלל נגיעתו בנושאים חברתיים ומוסריים. ובהיותו נוגע ביושר בטבע האדם ואמיתיותו בפירושו לפרשת תרומה (שפסוק מקביל לו נמצא בפרשת ויקהל שנקרא השבוע) הוא מציג מגוון גישות ליחס בין פנים לחוץ:

3

כלי יקר על שמות פרק כח פסוק י ואחר כך אמר וצפית אותו זהב טהור מבית ומחוץ תצפנו. ... וקרוב לומר שלכך נעשה הארון עצמו מעץ כי כל

רבי שלמה אפרים מלונטשיץ, המכונה על שם ספרו הכלי יקר, (1550? - 1619) נולד בלונטשיץ, פולין. תלמידו של המהרש"ל, כיהן כרבה של פראג וכראש הישיבה שם. נפטר בז' אדר ב' ה'שע"ט. הצטיין במיוחד כדרשן. עסק רבות בענייני מוסר ובשאלות חברתיות ומעמדיות והתמקד במיוחד בתיקון ההנהגה הציבורית

עץ עושה פרי וזה רמז לשכר טוב אשר יש לעוסקים בתורה כמו שאמר (משלי כז יח) נוצר תאנה יאכל פריה. וזה דבר שהכל נכספים אליו ולכך נאמר ועשו ארון עצי שטים אבל ציפוי זהב מבית ומחוץ המרמז על עצם המעשה אין כל אדם שוין בזה והוא מיוחד למשה ולאנשי סגולה אשר כערכו לכך נאמר וצפית.

והנה הצפוי נזכר ב"פ (2 פעמים) כדי להבדיל בית מחוץ כי מתחילה אמר וצפית אותו זהב טהור מבית. ואח"כ אמר ומחוץ תצפנו ולא הזכיר זהב טהור מחוץ אע"פ שבלי ספק היה הכל מזהב טהור מ"מ (מכל מקום) לא הזכיר זהב טהור אצל החוץ כי כל אומן דרכו להדר את הכלי מבחוץ יותר ממה שמהדרו בפנים מפני הרואים, ועל כן לא הוצרך להזכיר זהב טהור כ"א אצל מבית אבל מחוץ אין אני צריך להזהירך שיהיה הצפוי גם כן מן זהב כי ק"ו הוא מן הפנים ולהורות נתן בלבם שכמוהם יהיו עושיהם כי כל לומדי התורה צריכין ביותר אזהרה על טהרת הלב הפנימי שאינו נראה בלתי לה' לבדו אבל על חיצונם אין צריכין כל כך אזהרה כי כל אדם דרכו להדר את עצמו כדי למצוא חן בעיני אדם:

דבר אחר: לכך לא הזכיר זהב טהור אצל החוץ, כדי שנלמוד מזה שכל מה שהאדם עושה כדי להדר את עצמו בעיני אלהים הוא ודאי טהור בהחלט אבל כל מה שהוא מראה חיצונו טהור אינו טהור בהחלט כי יכול להיות שהוא עושה כן מפני הרואים ולבו בל נכון עם ה'. ד"א לפי שנקיין פנימי הקב"ה מקבלו כשהוא טהור המחשבות, אבל לטהר את עצמו מבחוץ הוא דבר קשה מאד, כי מדרך בני עמנו לדון את כל אדם לכף חובה כי מי לנו גדול ממה ויחפאו עליו דברים וחשדוהו במה שאין בו ואם בארזים נפלה חץ שחוט לשונם מה יעשו אזובי קיר.

דבר אחר: מבית ומחוץ רמז לנגלה ונסתר שבתורה וידוע שהנסתר יש בו יותר טהרה וקדושה מן הנגלה על כן לא הזכיר טהור כי אם אצל מבית:

והנה מקום אתי לפרש עוד מבית ומחוץ, ע"ד שמצינו במסכת (מו"ק טז.) רבי גזר לתלמידיו שלא ישנו בשוק כו' ומסיק שם והכתיב (משלי א כ) חכמות בחוץ תרונה אמר רבא כל העוסק בתורה בפנים תורתו מכרזת עליו מבחוץ, ולפי זה יש יותר שלמות בתורת הבית מבתורה שנשנית בחוץ על כן הזכיר זהב טהור מבית ולא הזכיר זהב אצל החוץ, ואולי שמטעם זה הקדים כאן בית לחוץ כי התחיל בזהב טהור מבית ומשם נלמד גם אל החוץ כך העוסק בתורה בבית משם יתפשט הדבר לראש כל חוצות: